

KOMMUNEDELPLAN FOR KULTURMINNER, KULTURMILJØER OG KULTURLANDSKAP

**Askim kommune
2010 - 2021**

Solbergfoss kraftverk

FORORD	4
BAKGRUNN	5
KAP 1 - INNLEDNING	7
MÅL FOR PLANEN	7
RAMMER FOR PLANEN	7
KAP 2 - VERN, BEVARING OG BRUK	8
VERN AV KULTURMINNER I MEDHOLD AV PLAN- OG BYGNINGSLOVEN	8
HVORFOR VERN OG BEVARING?	8
HVORFOR SKAL VI TA VARE PÅ KULTURMINNENE?	9
LOKALE FØRINGER	9
NASJONALE FØRINGER	10
ANSVARSFORDELING INNEN KULTURMINNEVERNET	10
KAP 3 – DEFINISJONER OG KRITERIER	11
KAP 4 - REGISTRERINGER AV KULTURMINNER	13
FORNMINNER, AUTOMATISK FREDEDE KULTURMINNER	13
ASKIMS KULTURMINNEREGISTRERINGER	13
KULTURMINNER I ASKIM	14
<i>Nasjonalt viktige kulturminner i Askim kommune</i>	14
<i>Regionalt viktige kulturminner og kulturmiljøer i Askim kommune</i>	14
<i>Lokalt viktige kulturminner</i>	14
KAP 5 - PRIORITERTE KULTURMILJØER	15
Romsåsen gruver	15
Folkeparken m / Skilderhusene, dammen og Parklokalet	15
Østfoldbadet, Badeparken og Askim kulturhus	16
Høvleriet og Skjoldenbyen	17
Kykkelsrud kraftstasjon	17
Arbeiderboliger i Kykkelsrud	18
Vamma kraftstasjon	19
Skjørtenhytta	20
Solbergfoss kraftstasjon	20
Administrasjonsbygget, Solbergfoss	21
Funksjonær- og arbeiderboliger i Solbergfoss	21
KAP 6 - PRIORITERTE KULTURMINNER	22
Ringsby/Garvergården	22
Romgården (Rom sko)	22
Jernbaneparken	23
Fyrhus med pipe (Vikingpipa)	24
Dreieskiva til Solbergfossbanen	24
Klokkergården	25
Askim kapell	25
Askim kirke	26

Askimbyen skole, 1919-bygget	26
Transformatorstasjon ved Glava	26
Våningshus Rud - Store	27
Gamle Fossum bru	27
Langnesbrua – jernbanebrua	28
Jutulbua på Oraug	28
Sidebaner til Askim stasjon	28
KYKKELSRUDBANEN	29
VAMMABANEN	29
SOLBERGFOSSBANEN	29
Askim Gummivarefabrikk, vegg ut mot Eidsbergveien	30
KAP 7 - PRIORITERTE KULTURLANDSKAP	31
Feltspatgruver	31
Glimmergruve ved Katralveien	31
Glimmergruve på Nedre Oraug	31
Glimmergruve på Frosterud	31
Åsermarka	31
Hol / Dæli / Nordengen	31
Eik, Lierevja	32
Rudsmosen	32
Gudimevja / Onstadsund / Holter	33
Romsåsen / Kykkelsrud	33
KAP 8 - VIRKEMIDLER I KULTURMINNEARBEIDET	34
LOVER OG RETNINGSLINJER	34
Automatisk fredning	34
Fredning etter vedtak	34
Plan og bygningsloven	34
DOKUMENTASJON OG RUTINER	35
ØKONOMISKE TILSKUDDSDORDNINGER	35
FORMIDLING	37
KAP 9 - HANDLINGSDEL	38
VEDLEGG 1	38
<i>Retningslinjer</i>	38
VEDLEGG 2	40
<i>Handlingsprogram 2010 – 2013</i>	40
VEDLEGG 3	42
<i>Langtidshandlingsplan 2014 – 2021</i>	42

Forord

Med "Kommunedelplan for kulturminner, kulturmiljøer og kulturlandskap" får Askim kommune et ytterligere verktøy i det viktige arbeidet med å forvalte vår kulturarv. Kulturminnevern som tema blir med denne planen forankret i Askim kommune, både administrativ og politisk. Like viktig er det at Askims innbyggere gjennom planen kan få en økt bevissthet og kunnskap om kulturminner og deres verdier for fellesskapet.

Kulturminner og kulturmiljøer utgjør et mangfold som ikke lar seg måle på en enkel måte. Hver for seg og sammen representerer de kunnskapsverdier, opplevelser og bruksverdier. De gir oss tilhørighet og identitet og er verdifulle bidrag til en positiv samfunnsutvikling. Hva vi velger å verne kan virke inn på forvaltning, utvikling og kulturelt mangfold.

Planen har vært gjennomført i en åpen prosess og med et nært samarbeid med blant annet kommunens historielag. Historielaget nevnes spesielt da de har bidratt lang utover hva en kan forvente av en frivillig organisasjon. Det er å håpe at denne planen skal bidra til økt forståelse for den verdi vår kulturarv har.

Det er kulturminner fra såkalt "nyere tid" som har prioritet i denne planen.

Kulturminner som er automatisk vernet, minner fra tiden før 1537 og stående bygninger bygget før 1650, har fylkeskommunen ansvar for etter kulturminneloven.

En god forvaltning av kulturminner og kulturmiljøer er avhengig av oppslutning og samarbeid, og ikke minst at eierne av kulturminnene er seg sitt ansvar bevisst. Hensynet til disse interessene må innarbeides i all samfunnsplanlegging.

Dette er ikke en uttømmende plan over alle kulturminnene i Askim, men et utvalg som kan stå som eksempler for de kulturminnene i Askim som ikke nasjonale myndigheter har ansvaret for.

Kulturminner gir oss kunnskap om vår historie. De gir oss en opplevelse og dimensjon i hverdagen og en kilde til identitet. Kulturminner er en ikke fornybar ressurs. Derfor er de viktige elementer i den helhetlige samfunnsutviklingen.

Ukjent opphav

Askim, mai 2010

Trygve Westgård
ordfører

Bakgrunn

Arbeidet med Kommunedelplan for kulturminner, kulturmiljøer og kulturlandskap i Askim 2010-2021 startet våren 2008 og avsluttes med vedtak i bystyret. Det har vært lagt opp til en åpen og bred prosess med involvering fra flere fagmiljøer og publikum.

Hensikten med planen er å skaffe en oversikt over hva som er viktig i kulturvern-arbeidet i Askim i tiden framover. Dessuten hva som er viktig for å bevare lokal identitet og utvikle Askim-samfunnet videre

på bakgrunn av de historiske spor og elementer som finnes i kommunen.

Det er ingen tvil om at det fortsatt er mange viktige kulturminner i Askim som trenger en eller annen form for vern. Historien har vist at mange kulturminner helt opp til i dag er ødelagt/fjernet. Dette viser at det haster med en helhetlig kulturminneplan som kan føre til ytterligere bevisstgjøring rundt temaet og varig vern. En arbeidsgruppe har hatt ansvar for de faglige vurderinger og har bestått av følgende personer:

Byggesak og regulering

Frøydis Kristiansen
May-Britt Gåseby
Vigdis Hilmo

Landbrukskontoret HSA

Jon Gunnar Weng
Annica Svendsen

Østfoldmuseene (Folkenborg)

Bjørn Høie

Fra fylkeskonservatoren i Østfold

Rolv- Atle Bråten

Politisk saksordfører

Einar Bjorvand

Kultur og fritid

Astrid Paulsrud
Margaret Aadalen, prosjektleder

Nettverk Friluftsliv

Arne-Kristian Garseg

Bygdebokforfatter

Olav Zakariassen

Askim historielag

Henrik Authen
Terje Kristiansen
Sverre Gabriel Kvakkestad
Tor Idland

AskimByen AS - Representant for industrien

Tor Sæther

Representant for skolene

Gunnar Aandstad

Bondelaget

Lars Holene
Toralf Deilhaug

I tillegg har en referansegruppe og andre ressurspersoner kommet med nyttige innspill og bidratt med lokalkunnskap som legger føringer for planens prioriteringer:

Hele planarbeidet har vært gjennomført i en åpen prosess og i nært samarbeid med blant annet kommunens historielag. Måten kartleggings- og registreringsarbeidet har vært gjennomført på, har bare vært mulig gjennom dette samarbeidet.

Det er kulturminner fra såkalt "nyere tid" som har prioritet i denne planen.

Registrerte fornminner nevnes, men omtales ikke utover det. Kulturminner som er automatisk fredet, minner fra tiden før 1537 og stående bygninger bygget før 1650, har fylkeskommunen ansvar for etter kulturminneloven. Disse vil bli omhandlet i fylkesdelplanen for kulturminner i Østfold som er under arbeid.

Fylkeskonservator skal følge opp arbeidet med registrering. Det er ikke kommunens ansvar å kartlegge fornminner utover aktuelle utbyggingsområder eller ved utarbeidelse av reguleringsplaner. Fornminner vil nevnes under tiltaksdelen over de fornminnene som man ønsker å drive skjøtsel av.

En god forvaltning av kulturminner og kulturmiljøer er avhengig av oppslutning og samarbeid, og ikke minst at eierne av kulturminnene er seg sitt ansvar bevisst. Planen har status som kommunedelplan og er tenkt som et førende arbeidsredskap for grunneiere, administrasjon og politikere for den fremtidige utviklingen i Askim kommune.

Askim, 25.3.2010

Kjone (tørkehus) på Askim museum

Foto i planen er utlånt av
Askim historielag og Fred Larsen

Kap 1 - Innledning

Utarbeidelsen av planen for kulturminner i Askim kommune er politisk forankret i følgende planer og saker:

Visjonsplan for Askim kommune 2006 – 2017 (kommuneplanens langsiktige del, vedtatt i Askim bystyre 26.1.2006)

- Askim skal være en aktiv kulturkommune
- Askim kommune skal ha en bevisst naturforvaltning og bevare kulturlandskapet

Kommuneplanens arealdel 2008-2019 (vedtatt i Askim bystyre 27.9.2007)
Ved planlegging og utbygging av tiltak nevnt i plan- og bygningslovens §20-4, punkt 1 og 6, skal kulturminnene og kulturmiljøene i størst mulig grad tas vare på og utvikles som positive og identitetsskapende elementer i et helhetlig stedsutviklingsperspektiv.

Kommuneplanens arealdel 2008 – 2019, Grønn kartlegging

Plan for by- og sentrumsutvikling (vedtatt i Askim bystyre 28.2.2006)

Mål for planen

Det er formulert følgende overordnede mål for planen:

”Kulturarven i Askim skal forvaltes slik at den sikrer en bærekraftig utvikling og verner kulturminner, kulturmiljøer og kulturlandskap som dokumentasjon av fortiden og en ressurs for fremtiden.

Delmål:

1. Kartlegge verdifulle kulturminner, kulturmiljøer og kulturlandskap i Askim kommune.
2. Fremme og beslutte tiltak for å sikre og forvalte kulturminner, kulturmiljøer og kulturlandskap i Askim kommune.
3. Øke bevisstheten om kulturminnene, kulturmiljøene og kulturlandskapet gjennom formidling og informasjon.”

Rammer for planen

Arbeidet med denne planen bygger på sentrale føringer fra Stortinget og tidligere vedtatte planer i Askim kommune. Askim kommune må forme sin egen kulturminnevernpolitikk som bygger på de nasjonale føringene. Innspill og forslag må videreføre og komplettere det arbeid som er gjort. Den lokale politikken må bygge på lokalhistorisk utvikling og begivenheter som har vært sentrale i Askim kommunes utvikling.

Denne planen inneholder føringer som er hentet i følgende dokumenter:

1. St. melding nr 16 (2004-05) «Leve med kulturminner»
2. Kulturminneloven
3. Plan- og bygningsloven
4. Naturvernloven

Kap 2 - Vern, bevaring og bruk

Vern av kulturminner i medhold av plan- og bygningsloven

Plan- og bygningsloven er et verktøy for å ivareta samfunnsinteresser og forvalte våre arealer. Loven omfatter mange former for planlegging, fra teknisk orientert og detaljert reguleringsplanlegging i skjæringspunktet mot byggesak, til overordnet samfunnsplanlegging med mål og retningslinjer for utviklingen av samfunnet. I kommunen er kommuneplanen en slik overordnet plan med samfunnsdel og arealdel. Kulturminneplanen er en overordnet plan som omhandler ett tema, en såkalt kommunedelplan. Kulturminneplanen vil gi mål og retningslinjer for hvordan kulturminnene i kommunen skal forvaltes og vernes. I tillegg til kommunale planer kan fylkestinget vedta regionale planer og regjeringen statlige arealplaner.

Arealbruken blir gjort bindende for den enkelte grunneier gjennom planer som bestemmer hvilke bygge- og anleggstiltak og hvilken virksomhet som er tillatt. Det er først og fremst kommuneplanens arealdel og reguleringsplan som har slike virkninger. Kommuneplanens arealdel har størst betydning ved at den setter rammer for fremtidige reguleringsplaner. Dersom det er angitt i bestemmelser til kommuneplanens arealdel at bestemte bygninger, bygningsmiljøer eller andre kulturminner skal bevares, må dette tas hensyn til ved fremtidig regulering. Noen tiltak behandles også direkte på grunnlag av kommuneplanen. Det gjelder hovedsakelig tiltak i landbruksområdene. Hvis et kulturminne er merket av på kartet i kommuneplanens arealdel, vil tiltak eller virksomhet som kan ødelegge dette ikke være tillatt. De fleste søknadspliktige tiltak finner sted innenfor regulerte områder. Plan- og bygningsloven er bygd opp slik at tiltak som er i strid med gjeldende reguleringsplan ikke kan få tillatelse uten at området omreguleres eller dispensasjon innvilges. Motsatt kan kommunen ikke nekte tillatelse for tiltak som er i samsvar med gjeldende regulering, med mindre

kommunen vedtar å legge ned bygge- og deleforbud. Reguleringsplaner kan derfor utformes slik det hindres at kulturminner ødelegges som følge av utbygging.

Plan- og bygningsloven gir kommunene de nødvendige virkemidlene for å sikre både vern og utbyggingsmuligheter. Det er kanskje ikke så stort fokus på at plan- og bygningsloven slik sett er en lokal "vernelov". Dette i motsetning til for eksempel kulturminneloven hvor myndigheten til å fatte vedtak om fredning er lagt til departementet ved riksantikvaren. Plan- og bygningsloven gir kommunene mulighet til å sikre vern av de lokalt og regionalt viktige verneverdier som statlige myndigheter ikke følger opp.

Planlegging etter plan- og bygningsloven skal ivareta både kommunale, regionale og nasjonale interesser. Utarbeiding av nye planer må derfor skje i nært samråd med berørte regionale og statlige fageter. Slike fageter kan fremme innsigelse mot kommunale planer, noe som fører til at planen må sendes til Miljøverndepartementet for avgjørelse hvis kommunen ikke blir enig med stat eller fylke.

Hvorfor vern og bevaring?

Det ligger i sakens natur at kulturminnevernets hovedoppgave er å *verne*. Likevel skal ikke en fornuftig samfunnsutvikling stanses, og forandring er og har alltid vært nødvendig for at et samfunn skal kunne overleve. Et element i samfunnsnyttens er at kulturminner brukes på positive og bærekraftige måter, alt etter deres egenart og tilstand. Dette fordrer prioriteringer og valg. Grunnprinsippet må være at bruken foregår på vernets premisser ("verdige bruk") og tilpasses kulturminnet, ikke omvendt.

Skånsom og fornuftig bruk innebærer en bruk som ikke reduserer kulturminnets kvaliteter eller utsetter det for skade. Bruk av kulturminner til visse formål kan komme i konflikt med vernet, mens bruk i andre sammenhenger kan være en forutsetning for å opprettholde vernet og sikre bevaring og vedlikehold. Men også fornminner kan brukes: til formidling, tilrettelegging og

historiefortelling som utgangspunkt for læring, opplevelse, forankring og bevisstgjøring om historiens gang og vår plass i den.

Kulturminner og kulturmiljøer er viktige ressurser som kilde til kunnskap og opplevelser, for utvikling av lokalsamfunn og for verdiskaping for næringslivet.

www.stedsutvikling.no

emne: Kulturminner og kulturmiljøer

I Askim, som i Østfold forøvrig, er det lite kommersiell aktivitet omkring kulturminneattraksjoner. Politikken bør ha som mål, hvis det er forsvarlig, å tillate bruk av egnende kulturminneområder som aktivitets- og opplevelsesarenaer.

Stedsutvikling er et viktig satsingsområde i Askim kommune og en viktig strategi for regional utvikling. Kulturminnene bør brukes som en ressurs i denne satsingen. Også turismen har etter hvert et stort fokus på kultur og opplevelser.

Kulturminner har blitt et attraktivt besøksmål. Temaer som kultur, levekår, folkehelse, miljø og næringsutvikling inngår som spennende elementer i samspill med kulturminner, kulturmiljøer og museer.

Det er viktig med universell utforming slik at kulturminner kan oppleves av så mange som mulig, uavhengig av funksjonsgrad. Utfordringen er at mange kulturminner er vanskelig å gjøre tilgjengelige uten at det medfører store inngrep. Derfor er det viktig å vurdere hva som kan bedre tilgjengeligheten ved relativt enkle grep.

Hvorfor skal vi ta vare på kulturminnene?

Kulturminnene er en viktig og vesentlig del av vår kulturarv. Kulturminnene bekrefter og illustrerer historien. Fra tidene før vi fikk et skriftsspråk, er kulturminner den eneste kunnskapskilden. Kulturminner finner vi overalt i by og bygd.

- Kunnskapsverdier, kilde til vår historie
- Identitetsverdier, gir regionen, kommunen og lokalsamfunnet særpreg

- Opplevelsesverdier, forstå sammenheng mellom gammelt og nytt og gi den enkelte tilhørighet
- Estetisk verdi
- Bruksverdier, grunnlag for styrket reiseliv og annen næringsvirksomhet

Lokale føringer

Kommuneplanens arealdel 2008 – 2019 for Askim kommune, vedtatt 27.09.07 har følgende føringer med hensyn til kulturminner:

Plankartet:

- Automatisk fredete kulturminner (fornminner) er merket med R
- Jutulbua på Oraug og våningshuset på Store Rud er merket med K for å vise at disse er vurdert som bevaringsverdige kulturminner i følge retningslinjer til arealdelen

Betydningen av ovennevnte er først og fremst at kulturminnene blir synliggjort på plankartet. Med unntak av Store Rud er disse kulturminnene sikret gjennom kulturminneloven. Det er en fordel at kulturminnene vises på kartet til arealdelen siden kartet brukes ofte ved saksbehandling og drøfting av planer og tiltak. Det kan bidra til at kulturminnene ikke blir glemt i slike diskusjoner.

- Plankartet viser også at Romsåsen og arbeiderboligene på Tyrihjelåsen er regulert til bevaring (båndlagt i medhold av plan- og bygningsloven). De øvrige områdene som er regulert til bevaring vises ikke på plankartet siden de ligger inne i tettbebyggelsen, men disse områdene er listet opp i bestemmelsene til arealdelen.

Bestemmelsene

- Områder regulert til bevaring i reguleringsplaner som fortsatt gjelder er:
 - Askim kinoteater
 - Arbeiderboliger i Tyrihjelåsen
 - Romsåsen

- Trehusbebyggelse i Kirkegata 6a, 8a og 10a (Skjoldenbyen)

Etter at kommuneplanen ble vedtatt er Frelsesarmegården, Børudgården og Klokkergården regulert til bevaring. Omregulering med sikte på bevaring av arbeiderboligene i Kykkelsrud pågår.

- Kommuneplanen har for øvrig en bestemmelse, § 19, som gjelder verneverdig bebyggelse og en bestemmelse § 20 som gjelder bevaringsområder.

Nasjonale føringer

Staten har vedtatt mål for kulturminnevernet frem mot 2020:

”Mangfoldet av kulturminner og kulturmiljøer skal forvaltes og ivaretas som bruksressurser, som grunnlag for kunnskap, opplevelse og verdiskaping. Et representativt utvalg av kulturminner og kulturmiljøer skal bevares i et langsiktig perspektiv”.

1. Det årlige tapet av verneverdige kulturminner og kulturmiljøer som følge av fjerning, ødeleggelse eller forfall skal minimaliseres og skal innen år 2020 ikke overstige 0,5 prosent
2. Fredete og fredningsverdige kulturminner og kulturmiljøer skal være sikret og ha ordinært vedlikeholds nivå i 2020
3. Den geografiske, sosiale, etniske, næringsmessige og tidsmessige bredden i varige vernede kulturminner og kulturmiljøer skal bedres, og et representativt utvalg kulturminner og kulturmiljøer skal være fredet innen 2020.

Ansvarsfordeling innen kulturminnevernet

Miljøverndepartementet har hovedansvaret for kulturminnene ved at de forbereder og gjennomfører den kulturminnepolitikk som blir vedtatt i Stortinget og Regjeringen. Kulturminnene

skal forvaltes som en del av en bærekraftig utvikling da de ikke er en fornybar ressurs.

Riksantikvaren er direktoratet for den offentlige kulturminneforvaltningen og står for iverksetting av den statlige politikken og har myndighet i forhold til Lov om kulturminner, for eksempel fredning.

Fylkeskommunen forvalter det statlige ansvar gjennom delegerte oppgaver fra Riksantikvaren. Fylkeskonservator har denne rollen i fylkeskommunen. Forvaltning av fornminner (spor etter menneskelig aktivitet før 1537 og stående hus bygget før 1650) og nyere kulturminner som er fredet etter kulturminneloven, er delegert til Fylkeskonservator.

Museenes hovedrolle er dokumentasjon, gjenstandsforvaltning og formidling. I Østfold er noen av museene samlet i stiftelsen Østfoldmuseet. Museumstjenesten i Østfold gir råd og bistand når det gjelder bygningsvedlikehold, gjenstandsbevaring og utstillinger. Askim museum er ikke tilsluttet stiftelsen Østfoldmuseet. Askim museum eies av Askim kommune og driftes på frivillig basis av Askim historielag. Askim kommune bidrar årlig økonomisk til museet.

Kommunene er planmyndighet etter Plan- og bygningsloven, og skal gjennom utforming av kommunale planer og i saksbehandling søke å ivareta kulturminner og kulturmiljøer. Dette kan kommunene gjøre på flere måter, blant annet gjennom kommuneplan og kommunedelplaner, gjennom hensynsoner og gjennom å være restriktive til tillatelse til omreguleringer og dispensasjoner. Kommunene har også ansvar for å forvalte kulturminner og kulturmiljøer i eget eie på en måte som ivaretar de kulturhistoriske kvalitetene.

Kap 3 – Definisjoner og kriterier

Definisjoner

I Lov om kulturminner defineres kulturminner og kulturmiljøer slik:

Med kulturminner menes alle spor etter menneskelig virksomhet i vårt fysiske miljø, herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til. Med kulturmiljøer menes områder hvor kulturminner inngår som del av en større helhet eller sammenheng.

Etter denne loven er det kulturhistorisk eller arkitektonisk verdifulle kulturminner og kulturmiljøer som kan vernes.

Med denne definisjonen er det naturlig å stille spørsmål om kjennetegnet på "verdifulle kulturminner og kulturmiljøer". Riksantikvaren har utarbeidet et sett kriterier til hjelp i vurderingen av hvilke kulturminner som kommer under kategorien "verdifulle". Det er på bakgrunn av disse kriteriene vurderingene i denne planen er gjort.

Kriterier

Identitet og symbol

Kulturminner og kulturmiljøer kan være viktige for ulike deler av folket, for et bestemt lokalsamfunn eller for en hel nasjon som identitet og symbol.

Fyrhus med pipe (Vikingpipe)

Kulturminnet kan knyttes til konkrete hendelser, personer som er knyttet til et sted eller til tradisjon om bruk av området.

Representativitet

Et overordnet kriterium relatert til målsettingen om å sikre et representativt utvalg på landsbasis, brukes også for å sammenligne ulike objekter og miljøer som forteller samme historie, for å finne hvilket som best representerer verdiene man vil ta vare på.

Askim Gummiwarefabrikk / Askimtorget

Sammenheng og miljø

Viktig ved vurdering av store tiltak og landskapsinngrep. Å ta vare på sammenhenger mellom kulturminner og naturgrunnlaget gir mer kunnskap og opplevelse av enkelt element.

Skjoldenbyen – Kirkegt. 6

Autentisitet

Kan også kalles ekthet og opprinnelighet og blir relatert til en bestemt periode, en bestemt funksjon med mer. Kriteriet blir tillagt stor vekt ved utvelgelse av kulturminner for fredning.

Jutulbua

fremfor å bygge nytt. I tillegg til å vurdere lønnsomhet bør en også vurdere miljøulemper ved riving.

Arkitektonisk og kunstnerisk kvalitet

Gir kulturminnet verdi, enten det gjelder en helleristning eller et bygg fra det 20. århundre.

Det kommunale bad i Askim

Fysisk tilstand

Sier noe om "kulturminnet er ved god helse". Ved vurdering av hvordan et kulturminne eller -miljø skal forvaltes, må man vurdere om det er i en slik tilstand at det lar seg bevare. Dersom man har valget mellom to likeverdige objekter eller miljøer, vil det være rimelig å velge det som er i best fysisk tilstand.

Kykkelsrud kraftstasjon

Økonomi, bruksverdi og økologi

Når man vurderer kulturminner og -miljøer som bruksressurs, vektlegges økonomien i å benytte eksisterende bygningsmiljø

Kap 4 - Registreringer av kulturminner

Østfold har mange spor etter menneskelig aktivitet fra steinalderen og fremover. Dette gjelder også i Askim, men Askim kommune er liten i utstrekning og har hatt en stor utbygging de siste 100 år. Det betyr at mange fornminner har forsvunnet uten at de har blitt oppdaget eller registrert.

Fornminner, automatisk fredede kulturminner

Fornminner, eller spor etter menneskelig aktivitet før reformasjonen (1537) samt stående bygninger eldre enn år 1650, er automatisk fredet.

Det har kommet en rekke innspill til dette planarbeidet. Det har vært viktig å gå bredt ut for å få et best mulig grunnlaget for vurderingene. Disse innspillene vil bli tatt vare på til senere arbeid, selv om ikke alt har fått plass i planen. I tillegg finnes det offentlige registre og tidligere planer som er benyttet som kilde:

- Kulturminner som er fredet (Askeladden), automatisk og etter vedtak av Riksantikvaren
- Kulturminner som er regulert med formål bevaring.
- Innspill fra lokale foreninger, enkeltpersoner og grunneiere
- Kart- og fotodokumentasjon

SEFRAK-registeret er et landsdekkende register som inneholder opplysninger om alle bygninger fra før år 1900. Navnet er en forkortelse for «Sekretariat For Registrering Av faste Kulturminner». SEFRAK-registreringene i Askim foregikk på 1980-tallet. Registreringene er oppbevart hos Østfold fylkeskommune, Fylkeskonservatoren. Askim kommune hadde en kopi, men denne har forsvunnet. Senere er opplysningene i SEFRAK-registeret, unntatt fotografiene; lagt inn på matrikkelen (tidl. GAB). Kartløsningen som Askim kommune bruker (dvs. GIS/LINE) er

imidlertid ikke lagt til rette slik at alle SEFRAK-dataene vises slik de skal. SEFRAK-registeret har derfor ikke vært tilgjengelig under arbeidet med kulturminneplanen.

SEFRAK-registeret kan være et nyttig verktøy i arbeidet med å vurdere hvilke bygninger som er verneverdige. Et stort flertall av bygningene i SEFRAK er landbruksbygg. Registeret gir mulighet til å vise statistikk og utføre analyser mht rivingstempo og hvilke bygningstyper som er sjeldne. Ved registrering ble de fleste bygningene fotografert, så det er også mulig å studere bygningsmessige endringer.

Før neste rullering av kulturminneplanen anbefales det at SEFRAK-registeret gjøres tilgjengelig (helst digitalt) og gjennomgås, og at landbruksbebyggelsen innlemmes som tema i kulturminneplanen.

Arbeidet med planen har i stor grad bestått av å samle alle innspill, både de som ligger i planer og registre og de som befolkningen har kommet med i løpet av prosessen. Kartlegging er foretatt etter «gjør det selv metoden». Registrering av kulturminnene i denne planen er i hovedsak foretatt av medlemmer i Askim historielag og Askim kommune ved byggesak og regulering. Askim kommune har supplert med karthenvising. Det er tidligere utarbeidet en guide om Fornminner i Askim. Det er gjort mye godt registreringsarbeid på området også i forkant av kulturminneplanen.

Askims kulturminneregistreringer

Alle registreringene er tilgjengelig på Askim kommunes hjemmesider www.askim.kommune.no

Kulturminner i Askim

Nasjonalt viktige kulturminner i Askim kommune

- Fornminner i riksantikvarens database "Askeladden"
- Jutulbua

Regionalt viktige kulturminner og kulturmiljøer i Askim kommune

- Hovedbygningen på Store Ruud
- Romsåsen gruver
- Jernbanen/stasjonsbygningen og jernbaneparken.
- Langnes Skanse
- Kraftstasjonene
- Askim kapell

Lokalt viktige kulturminner

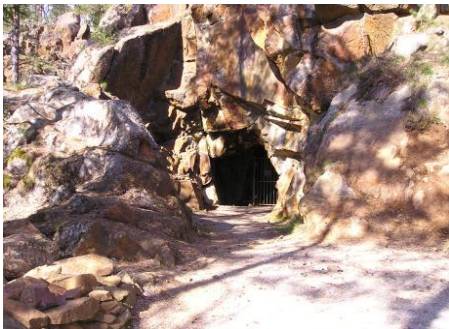
- De kulturminner og kulturmiljøer som foreslås løftet frem i denne planen, er ikke uttømmende, men representerer viktige hendelser, utvikling og historie i Askim kommune. Tanken er at disse kulturminnene/miljøene skal løftes frem og sikres oppfølging gjennom planverk og videre tiltak.

Kap 5 - Prioriterte kulturmiljøer

Planarbeidet har vurdert en rekke forslag og innspill til kulturminner, kulturmiljøer og kulturlandskap som bør bevares. Mange av innspillene er allerede sikret gjennom lovverk og planer. De er nevnt i kap 2. Noen av innspillene er viktige å registrere og dokumentere slik at historien tas vare på, men ikke nødvendigvis ved fysiske spor.

De kulturminner og kulturmiljøer som foreslås løftet frem i denne planen, er ikke utfyllende, men representerer viktige hendelser i Askims utvikling og historie. Det er forhold som har hatt betydning for lokalsamfunnet og som er et viktig grunnlag for identitet og særpreg for Askim. Tanken er at disse kulturminnene/ miljøene skal løftes frem og sikres oppfølging gjennom planverk og tiltak videre.

Romsåsen gruver

Romsåsen gruver

Askims første store industri var nikkелgruvedrift i Romsåsen. Det var aktivitet i Rom Nikkelverk i perioden 1866 til 1876. Det var drift i gruvene fra 1868 til 1876. På det meste var ca. 100 mann sysselsatt, de fleste lokale, men i tillegg svenske og tyske fagfolk. Et helt lite samfunn ble dannet i Romsåsen ved "Brakkesletta". Her var boliger, butikk, bakeri, skole og smie. Kontorbygningen står ved inngangen til Romsåsen også i dag. Hafslund er eier av området.

Romsåsen er et geologisk sett svært interessant område. I tillegg til nikkелkis fins det en sjelden gabbroart som kalles kulenoritt.

Bygdaborgen

På toppen av Romsåsen ligger det rester etter en bygdaborg fra jernalderen, altså 300 til 600 år e. Kr. Askim kommune anla i 1935-36 vannverk på stedet. Restene av bygdaborgen er fredet.

Folkeparken m / Skilderhusene, dammen og Parklokalet

I 1913 tok brukseier A. B. Aarsten initiativet til anlegg av en folkepark og et idrettsanlegg. Han sponset også ideen med et større pengebeløp. Det ble vedtatt å leie 20 mål av prestegårdens skog i 99 år. Den årlige leie var kr. 200. Arbeidet ble startet høsten 1913. I 1921 ble det avduket en byste av parkens grunnlegger, A. B. Aarsten, som døde i 1916.

Folkeparken ble anlagt i tilknytning til parkdammen, som var Askims første vannreservoar. Folkeparken var et møtested for byens borgere og arbeidere når de hadde fri. Parkarealene har plass for både idrett, lek og folkemøter. Om helgene var det ofte også folkelig underholdning som konserter og dans.

Det synes som Parklokalet ble bygd tidlig i anleggstiden for folkeparken, for 24. august 1914 ble det første bestyrelsesmøtet holdt i lokalet. I 1955 ble det foretatt ombygninger og påbygning, bl.a. ble det innlagt vannklosett.

Skilderhusene er boder ved inngangen til parken, fra Kirkegata. De ble brukt ved billettsalg ved arrangementer.

Parkdammen var det første vannreservoaret i Askim.

Østfoldbadet, Badeparken og Askim kulturhus

Det kommunale bad i Askim

Området med det gamle folkebadet, den gamle kinoen og badeparken/kinoparken ble i 1930-årene reist for arbeiderbefolkningen i god sosialdemokratisk ånd. Både bygninger og parken er oppført i 1930-årenes funksjonalisme. De fremstår i dag som et samlet og enhetlig anlegg.

Østfoldbadet

Askim kommune var i 1931 første landkommune i Norge med offentlig bad. Vedtaket om å bygge et offentlig bad var kontroversielt da saken først kom opp i 1921. Sosialkomiteen frarådet herredsstyret "å befatte seg med denne sak, da den bare var fremkommet fra et enkelt hold og ikke gav uttrykk for et almindelig ønske, men egnert seg godt til løsning ad privat vei." Det ble likevel vedtatt å bevilge årlige beløp til bygging av offentlig bad. Badet ble bygget med tilskudd fra A/S Askim Gummivarefabrikk. I

1936 åpnet også svømmehallen. Askim kommunale bad led under manglende vedlikehold, og nyttårsaften 1985 ble badet stengt.

I desember 2000 åpnet Østfoldbadet, et moderne badeanlegg hvor det gamle badet er integrert som en del av anlegget.

Badeparken

Parkanlegget ble opprinnelig bygget rundt et basseng hvor kjølevann fra gummivarefabrikken kom ut. Parken er i funksjonalistisk stil og fremstår fortsatt med klare funksjonalistiske trekk. Den ble tegnet i 1931.

Askim kulturhus

Bygningen som i dag er kjent som Askim Kulturhus har vært benyttet til forskjellige formål opp igjennom årene fra den ble innviet i 1938: kino, lager og nå kulturhus. Folketeateret var en gang Norges nest største kino med 700 sitteplasser. Nå har kulturhuset fylkets største og teknisk mest avanserte scener. Næringslivet og private aktører bruker Askim Kulturhus til kurs, konferanser og selskapslokaler. Askim Kulturhus er regionalt kulturhus for Indre Østfold.

Høvleriet og Skjoldenbyen

Høvleriet

Høvleriet ble oppført i 1920 og var en del av brødrene Skjoldens møbelsnekkerbedrift som også omfattet møbelforretning og -lager. I 1952 overtok Oskar Skjoldens sønn Olaf bedriften. Møbelproduksjonen ble avviklet, og lokalene ombygd til ren møbelforretning. I 1967 overtok Arve Sekkelsten, gift med Rakel Skjolden, ledelsen av forretningen til den ble nedlagt i slutten av 1980-årene. Bygningene som rommet forretningen og lageret er revet, mens murbygningen Høvleriet er bevart. Høvleriet er i dag tilknyttet rådhuset med en glassgang.

Skjoldenbyen – Kirkegt. 6

"Høvleriet" og "Skjoldenbyen" ligger på hver sin side av Kirkegata. Området der trehusbebyggelsen ligger tilhørte Nedre Henstad, og i 1901 ble det utskilt tomter til Skjoldenbrødrene. Det er tre store trebygninger med tilhørende uthus. Det øverste huset heter Fredriksborg og ble bygd 1911. Det tilhørte Fredrik Skjolden. Neste hus er Oskarsborg og tilhørte Oskar Skjolden, og siste hus, Finstad ved siden av Frelsesarmeen, ble bygd av Ole Kristensen Finstad. Skjoldenbyen er regulert som spesialområde for

bevaringsformål. Bygningene er fra begynnelsen av 1900-tallet, og utgjør et av de største verneverdige bygningsmiljø i Askim.

Kykkelsrud kraftstasjon

Kykkelsrud kraftstasjon

Kraftverket ligger ved Glommas østside, 13 km nedenfor Øyeren, i Askim kommune. Kraftverket utnytter fallet i Kykkelsrudfossen. Utbyggingen startet år 1900, noe som gjør Kykkelsrud Kraftverk til et av Norges eldste. Initiativtakeren var en lokal brukseier, Anders C. Furuholmen. For å få fraktet de tunge maskindelenene til kraftverket ble det bygd en dampdrevet jernbane fra Askim stasjon til Kykkelsrud kraftverk.

Kykkelsrud kraftstasjon

Hafslund kjøpte Kykkelsrud kraftverk i 1910. Planen var å frakte strømmen som ble produsert, til Oslo og omegn. Kundene var blant annet Holmenkollbanen og Slemmestad Cementfabrikk. På grunn av den store avstanden var det nødvendig å transformere spenningen opp til 20 kV, den høyeste den gang i Europa. Etter en trinnvis utbygging ble det 12. og siste aggregatet satt i drift i 1948. Etter dette er kraftverket stadig blitt oppgradert helt til 1989, da de 9 eldste aggregatene ble nedlagt. Fram til september 2008 ble

kun de tre nyeste aggregatene brukt i flomperiodene.

Nytt kraftverk er under bygging. I september 2008 ble det gamle Kykkelsrud kraftverk tatt ut av produksjon, mens oppføringen av et nytt startet. Det nye anlegget som bygges midt i inntakskanalen for det gamle, skal stå ferdig i 2011.

Arbeiderboliger i Kykkelsrud

Arbeiderbolig i Kykkelsrud

Arbeiderboligene i Kykkelsrud illustrerer områdets historie fra opprinnelig gårdsbebyggelse til bebyggelse knyttet til Nikkelverket (1860-1888) og til utbyggingen av Kykkelsrud kraftstasjon.

Opprinnelige våningshus på Nedre Rud.

Arbeiderboligene er fra midten av 1800-tallet og preges av enkel nøkternhet og klassiske idealer, og vil slik sett kunne klassifiseres som et empirehus. Bygningene avspeiler lokal byggeskikk for våningshus fra denne tidsperioden.

Store Solbakken

Store Solbakken ble bygd som administrasjonsbolig like etter 1860 og har en utpreget sveitserstil. Bygningen er en av kun to bygninger som står igjen etter Nikkelverkets drift.

De 3 boligene Vestre, Midtre og Østre Solbakken

Vestre, Midtre og Østre Solbakken ble bygd som arbeiderboliger da utbyggingen av Kykkelsrud kraftstasjon startet opp i 1899. Bygningene har en forenklet sveitserstil.

Arbeiderbolig i Kykkelsrud

Alle bygningene som er beskrevet ovenfor er tømmerbygninger.

Arbeiderbolig i Kykkelsrud

Ca 1910 ble boligene som er kalt bolig I, bolig II, bolig III og bolig IV bygd. Dette er trehus som er halvannen etasje høye og med saltak. Bygningene er bygd i en enkel sveitserstil.

Badet

Arbeiderboliger fra 1950-tallet

Rundt 1900 ble det også bygget 27 boligbrakker. Av disse er det nå kun "badet" som står igjen.

Vamma kraftstasjon

Vamma kraftstasjon

A/S Vamma Fossekompagnie ble grunnlagt av Sam Eyde i 1902. Formålet var å bygge kraftverk for å forsyne en planlagt kunstgjødselfabrikk på Skjørten i Vamma med strøm. Utbyggingen av Vamma kraftverk startet i 1907. Fem år senere skrinla imidlertid Eyde planene om å bygge kunstgjødselfabrikk på Skjørten og solgte det uferdige kraftverket til Hafslund. I 1915 fullførte Hafslund første byggetrinn og satte i drift de to første aggregatene. Vamma har siden den gang stadig blitt oppgradert og utbyggt. Utbyggingen av Vamma var et av de siste virkelige "rallaranleggene" her i landet. I den mest hektiske anleggsperioden var 1000 - 1100 mann beskjeftiget der. En god del bodde i anleggsbrakker, mens andre måtte leie seg inn i Askim sentrum. Det gikk arbeidstog på Vamma-banen morgen og kveld.

Vamma kraftstasjon

Den kolossale demningen ved Vamma var blant de største som hadde vært bygd i Europa: Største høyde var 38 meter, demningens tykkelse ved bunnen 27 meter og lengden mellom elvebreddene 480 meter.

Skjørtenhytta

Skjørtenhytta

Skjørtenhytta, som boligen kalles, er oppført ca 1910. Herskapsboligen ble bygget i forbindelse med utbyggingen av tre store kraftverk tidlig på 1900-tallet. I perioden fra 1914 til 1930 huset stedet en rekke besøk fra utenlandske regjeringer og kongelige. Huset ligger fritt til, med sydvendt utsikt over Glomma.

Navnet stammer fra husmannsplassen Skjørtenhytta, som ble ryddet i siste halvdel av 1600-tallet. Den lå i skogen ned mot Glomma. Ole Kristian Hansen var trolig den siste som drev plassen, i 1870-1880-åra. I 1907 ble den solgt til AS Vamma Fossekompagni for kr. 2000,-. Stuebygningen på Skjørtenhytta ble flyttet opp til gården Skjørten og er siden brukt som bryggerhus. Fossekompagniet bygde så den store representasjonsboligen på plassen.

Solbergfoss kraftstasjon

Solbergfoss kraftstasjon

Arbeidet med kraftverket i Solbergfoss startet allerede i 1913. Ingen hadde bygget et så stort anlegg tidligere, og ingen visste helt om det ville fungere. For å optimalisere anlegget med hensyn til beliggenhet og strømningsforhold, ble det bygget en naturtro modell i målestokk 1:25 i Nordmarka, hvor ideene ble testet ut. Prosjektet var gigantisk og innebar en stor grad av pionerarbeid. Over 800 mann var i arbeid samtidig. De mest moderne anleggsmaskiner ble anskaffet, men sett med dagens øyne var dette enkelt utstyr. Det meste av arbeidet var basert på manuelt arbeid og muskelkraft.

Solbergfoss kraftstasjon ble åpnet i 1924. Etterspørsel etter kraft har stadig økt, og i 1979 startet planlegging av en ny kraftstasjon i tillegg til den gamle. Solbergfoss II skulle bli en moderne kraftstasjon med bare en stor turbin, med samme kapasitet som de 13 i den gamle stasjonen til sammen. Kaplanturbinen som ble konstruert ligner en skipspropell med fire vendbare blader. Den er fremdeles en av Europas største i sitt slag med en diameter på 8,3 meter og en vekt på 170 tonn. Å transportere og montere denne kolossen var et mesterstykke i seg selv. Solbergfoss II ble satt i drift våren 1985. Kun en liten bygning på kanten av en gressvoll er det synlige resultatet, alt annet forgår under jorda.

Administrasjonsbygget, Solbergfoss

Solbergfoss kraftstasjon, administrasjonsbygget

Da byggingen av kraftanlegget startet i 1913, holdt byggeadministrasjonen til i Oslo. Først i 1919 sto administrasjonsbygget i Solbergfoss ferdig og administrasjonen flyttet dit. Bygningen inneholdt også messe med egen bestyrerinne, og det var 5 soverom beregnet for overnattingsgjester.

Helt frem til 1971 var det bestyrerinne ved messa. I dag fungerer bygningen som kontor for driftsledelsen i Solbergfoss.

Funksjonær- og arbeiderboliger i Solbergfoss

Funksjonær- og arbeiderboliger ved Solbergfoss

Boligene ble bygget i 1919 til bruk for ingeniører i anleggsperioden. Da anlegget stod ferdig i 1924 ble de boliger for funksjonærer og ansatte ved anlegget.

Kap 6 - Prioriterte kulturminner

En rekke kulturminner er sikret gjennom fredning og vedtatte reguleringsplaner. I arbeidet med denne planen har det kommet innspill på enkelte bygninger som ikke er sikret gjennom planer og vedtak. Disse foreslås sikret enten ved at det igangsettes fredningsprosess gjennom kulturminneloven eller omregulering etter plan og bygningsloven.

Ringsby/Garvergården

Ringsby/Garvergården

Garver Christen Løken fikk oppført gården på hjørnet av Jernbanegata / Vammaveien i 1909. Bygningen ble utvidet både i 1918 og 1926. Den opprinnelige gården var i to etasjer med oppløft i tredje etasje, og mye kortere både langs Vammaveien og langs Jernbanegata. Fra starten av rommet lokalene blant annet urmaker og kafé, samt herreekvipering og skobutikk.

Ringsby/Garvergården

Romgården (Rom sko)

Thorvald Rom lot bygge forretningsgården i 1928. Hit flyttet han sin herreekvipering og skotøyforretning som til da hadde vært drevet i Ringsby. Murermeister Johannes Ødegaard fra Rakkestad, hadde sin Askim-debut som murer på Romgården.

Romgården

Gården inneholdt flere forretningslokaler; «Kakebua», en finere kolonial, urmaker og musikkhandel. Bortsett fra et rom i andre etasje hvor det var kontor, var det leiligheter i resten av gården. Senere er det foretatt innvendige endringer.

I et enetasjes tilbygg av mur i bakgården, ble det ved siden av to garasjer, innredet en liten leilighet. Der hadde først skredder Owren sitt skredderverksted før det ble leid ut som bolig. I 1961 ble det lager for skotøybutikken i leiligheten, og senere lokaler for fotpleie.

Østfold Privatbank

Østfold Privatbank

Bygningen ble oppført i 1936 - 1937 for AS Østfold Privatbank. Bygningen er tegnet av arkitekt Carl Berner fra Oslo. I første etasje var Privatbanken og en liten kolonial, i andre etasje var det møtelokaler og leilighet. Tredje etasje inneholdt leiligheter.

I dag er det kafédrift i første etasje, mens det i andre og tredje etasje er det kontorlokaler og leiligheter.

Askim stasjon

Askim stasjon

Trebygg oppført i 1881-82. Stasjonen ble åpnet i 1882 da Østfoldbanens Østre linje sto ferdig (Ski - Mysen - Sarpsborg). Bygget er blitt utvidet og ombygd flere ganger.

Askim stasjon

Etter NSBs strukturomlegging ble stasjonen ubetjent, og billettsalg er lagt til Narvesen og automater på stasjonsområdet. Venterommet er åpent for reisende.

Jernbaneparken

Liten bypark med fontene, hekker, gress og belegning.

Jernbaneparken

Jernbaneparken var opprinnelig Stasjonsmesterens private hage, som vanlig var for de første stasjonshagene. Det var vanligvis «fru Stasjonsmester» som stelte hagen. På gamle bilder kan vi se en romantisk hage med singelganger, trær og plantefelt.

I 1922 bekreftet Hovedstyret i NSB avståelse av grunn til opparbeidelse av fortau langs Jernbanegata. I 1926 søkte sannsynligvis Askim kommune NSB om å få leie hele stasjonsparken og legge den ut til fortau og offentlig park. Samme år svarte distriktssjefen Askim kommune at de forslår at kommunen får benytte parken mot en nominell leie på kr. 1,- pr. år. Kommunen stod da fritt til å anlegge park og fortau.

Fyrhus med pipe (Vikingpipa)

Fyrhus med pipe

Innenfor Viking-området er det én bygning som høydemessig skiller seg ut, og som er godt synlig i sentrum, og det er skorsteinen ved fyrhuset.

Fyrhus med pipe

Skorsteinen er et viktig kulturhistorisk element som gir byen egenart. Den skorsteinen som står på fyrhuset nå er fyrehusets pipe nummer 3 og ble satt opp på 1960-tallet.

Dreieskiva til Solbergfossbanen

Dreieskive til Solbergfossbanen

Mellom postkontoret og det gamle meieriet ligger dreieskiva til skinnebussene på Solbergfossbanen fortsatt synlig. Den ble bygget som anleggsbane og skulle ha vært nedlagt etter at kraftstasjonen var ferdig på midten av 1920-årene. Men befolkningen i Askim klarte å overtale ledelsen i Solbergfoss-anlegget til å holde den i drift, tross liten persontrafikk. Det begynte med noen leide lokomotiv og vogner fra NSB. Senere kom to andre lokomotiver inn i bildet, før "Pædda" (også kalt "Gamla") og "Bussen" ble satt inn i trafikken. Fellesbetegnelsen på skinnebussene var "pæddene". 4. januar 1965 kjørte "Pædda" og "Bussen" sine siste turer fra mølletomta i Askim. "Bussen" hadde førerhus i begge ender og var ikke avhengig av dreieskiva. Derimot måtte "Pædda" snus på rett spor.

Klokkergården

Klokkergården

I 1852 kjøpte Askim kommune en del av Henstad for 660 spesidaler og oppførte Kommunegården Henstad i 1853-54. Bygningen ble delvis finansiert ved lån og ved at bøndene måtte levere tømmer. Gården huset herredsstyret og forlikskommisjonen. Fra 1859 holdt Askims første, faste skole til i Kommunegården, som samtidig ble bolig for klokkeren. Derav navnet Henstad klokkergård, som er det mest brukte navnet. I 1867 ble det oppført tilbygg til Klokkergården, med tømmer fra den nedrevne hovedbygningen på Prestegården.

Klokkergården

Folkeboksamlingen holdt til i Klokkergården fra 1930-årene og fram til 1966. Deretter har det vært varierende kommunal virksomhet i huset. Klokkergården er et av de eldste bygningene i Askim sentrum.

Askim kapell

Askim kapell

Planer om et nytt kapell ble fremmet allerede i 20-årene, da det gamle kapellet som ble oppført i 1910 var alt for lite. Det tok mange år før det forelå konkrete planer. Først litt etter krigen besluttet Askim Kommunestyre å nedsette en komité for oppføring av nytt gravkapell. Byggestart var sommeren 1953. Først etter nesten 4 års byggetid med opphold om vinteren kunne bygget innvies den 1. mars 1957. Kapellet er større enn de fleste kapell i Norge. Det brukes mest til begravelser. Foran i kapellet er det et stort mosaikkbilde. Til venstre (sett fra inngangspartiet) i kapellet er det et pipeorgel.

Kapellet er et flott bygg med et vakkert interiør.

Glassmaleri – Askim kapell

Askim kirke

Askim kirke

Den gamle middelalderkirken, Mariakirken, ble revet i 1877 og den nye kirken ble bygd samme sted. Grunnmuren til den nye kirken og gjerdet rundt kirkegården er bygd av steiner fra Mariakirken. Ny kirke ble oppført 1877-78, etter en tegning av daværende ordfører A. C. Furuholmen, som brukte Båstad kirke som forbilde. Den er restaurert i 1923 og 1962 (utskrifting av vinduer, innvendige omgjøring, maling mv.)

Askim kirke sett ovenfra

Fra luften ser kirken ut som et kors; korskirke. Formen gjør den bred og romslig innvendig. Hovedinngangen er der hvor tårnet er. I tårnet er det to kirkeklokker.

Askimbyen skole, 1919-bygget

Askimbyen skole, 1919 bygget

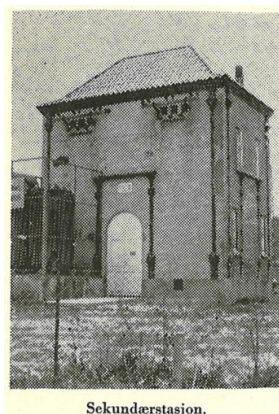
I 1913 økte innbyggertallet i området rundt jernbanestasjonen. I 1915 ble det vedtatt å opprette en småskoleklasse i Avholdslokalet. To år etterpå tok kommunen kontakt med Kirkedepartementet om kjøp av grunn til ny skole.

Askimbyen skole, 1919 bygget

Den 13. mars 1919 vedtok herredstyret grensene for den nye skolen, og samme år ble skolehuset reist.

Transformatorstasjon ved Glava

Sekundærstasjon.

Første utbygging av Kykkelsrud kraftverk leverte, "den efter datidens forholdsvis lange vei elektrisk energi til Kristiania og omegn. Spørsmålet om også å elektrifisere Askim fra dette

anlegg, blev drøftet i en artikkel i Øvre Smaalenene den 8. februar og blev

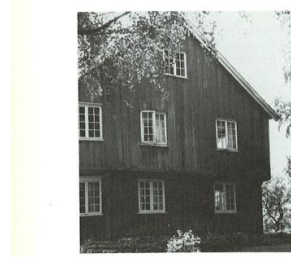
behandlet første gang i herredsstyret den 30te april 1907.”

En komité gikk straks i gang med å oppta fortegnelse over abonnenter. I herredsstyret den 13. og 17. januar 1908 ble det besluttet å anlegge et kommunalt ”Elektricitetsverk”.

En komité som bestod av ingeniør Chr. Furuholmen, skolebestyrer P. Wettergren, Furer Jul. Ulfby (Furer var en norsk underoffisersgrad inntil 1930) og gårdbruker P. Hoen, ”avsluttet så kontrakt med Siemens Schuckert om utbyggingen, og med A/S Glommens Træsliberei om leie av kraft. I forbindelse med utbygging av strømlinjer fra Kykkelsrud til Askim ble ”Sekundærstasjonen” på Tårnerud etablert.

Den 20. desember 1908 ble strømmen satt på og skapte dermed den første betingelsen for Askims utvikling fra bondebygd til industristad.

Våningshus Rud - Store

Stuebygningen bygd av Jon Arnesen i 1643. På trappen leker Inger Westbye. (Norsk Folkemuseums bildearkiv)

Våningshus Rud - Store

Jon Arnesen (ca 1612-1661) bygde huset i 1643. Årstallet er hogd inn i en stokk i huset. Bygningen er tømret i to etasjer med utlegg på to kanter. På forsiden var det svalgang som senere er innkledd. Det var to stor rom oppe og nede. Disse er senere delt opp. Inne i bygningen står det et hjørneskap fra 1781. Våningshuset er det eneste gamle huset som står igjen på gården. I 2004 ble det foretatt en dendrokronologisk undersøkelse av bygningen, denne undersøkelsen daterer tømmeret i bygningen til før 1652.

Gamle Fossum bru

Gamle Fossum bru

Spørsmålet om en ny hovedvei fra Kristiania til svenskegrensen og bru over Glomma ble diskutert i Storting, Amtsting og berørte kommuner i mer enn 20 år.

For å gjøre en lang historie kort, kjempet lokale krefter både i Spydeberg og Askim om å få til en kryssing av Glomma ved Fossumfoss. I 1854 ble vei- og brusaken endelig stadfestet i Stortinget, og arbeidet straks påbegynt.

Langnesbrua – jernbanebrua

Langnes jernbanebru

I juni 1874 behandlet Stortinget jernbanesaken og vedtok trasévalget for østre linje. Tre år senere startet arbeidet. I 1881 var østre linje fra Kristiania til Spydeberg ferdig. På nyåret 1882 var mesteparten av planeringsarbeidet fullført. Skinner var lagt nesten fram til jernbanebrua ved Langnes. Syd fra skinnegangen klar fra Sarpsborg til Askim. Jernbanebrua bygget 1881-82. Østre linje åpnet 21. juli 1882. Jernbanebrua var et flott byggverk.

Brugalleri (Fossum og Langnes) innsprengte forsvarsanlegg ved vestre landfeste for den tidligere veibrua (Fossum bru) og jernbanebrua. Bygget etter ca. 1910. Beregnet på å stanse fiendtlige angrep over bruene østfra uten å være nødt til å sprengte dem. Ved Langnes bru er forsvarsanlegget styrket med to betongblokkhus på en liten holme på Askim-siden der jernbanen går.

Jutulbua på Oraug

Jutulbua

Jutulbua på Oraug, en av de aller eldste trebygninger i fylket, et toetasjes loft av grovt tømmer med innkledd sval på den ene siden. Trolig oppført før 1663. Den ene av dørene i bua har middelalderske beslag. Bygningen er beskrevet av sokneprest Jacob Nicolai Wilse i hans "Physisk, oeconomisk og statistisk Beskrivelse over Spydeberg Præstegjeld og Egn i Aggershuus Stift udi Norge", skrevet i 1779.

Automatisk fredet – Askeladden.

Sidebaner til Askim stasjon

Alle sidebanene til Askim stasjon ble bygget i forbindelse med kraftstasjonsutbyggingen i Kykkelsrud, Vamma og Solbergfoss.

Kykkelsrudbanen	ferdig i 1901
Vammabanen	ferdig i 1910
Solbergfossbanen	ferdig i 1917

Kykkelsrudbanen

Sidesporet fra Askim stasjon til Kykkelsrud ble anlagt i tidsrommet 1899-1901. Det ble bygget spor både til kraftstasjonen og tresliperiet. Banen ble bygget for å frakte gods til kraftstasjonsutbygging og frakte tremasse fra sliperiet. Senere foregikk det flere utbygginger i Kykkelsrud. Nedlagt etter krigen. Deler av traseen er i dag turvei.

Vammabanen

Sidesporet fra Askim stasjon til Vamma ble anlagt i tidsrommet 1908-1910. Sporet ble bygget helt ned til kraftstasjonen, som var ferdig i 1915. Senere ble det også bygget på her. Også denne banen ble brukt til å frakte gods til kraftstasjonsutbyggingen. Nedlagt etter krigen. Store deler av traseen er i dag turvei.

Solbergfossbanen

Sidesporet fra Askim stasjon til Solbergfoss ble anlagt i tidsrommet 1915-1917. Sporet ble bygget helt ned til kraft- stasjonen, som sto ferdig i 1924. Også her var det senere utbygginger. Til å begynne ble banen brukt til frakt av gods til anlegget. Banen skulle egentlig ha vært nedlagt i begynnelsen av 20-årene, men lokalbefolkningen klarte å få selskapet til å holde den drift, tross liten persontrafikk. Til å begynne var det vogner fra NSB, som trafikkerte strekningen. Senere kom det to andre lokomotiv inn i bildet, før to bensinmotorvogner ble satt i drift i 1918. Banen ble nedlagt 4. januar 1965. I 1970 ble skinnegangen revet opp. I dag er nesten hele strekningen turvei.

Askim Gummivarefabrikk, vegg ut mot Eidsbergveien

Askim Gummivarefabrikk / Askimtorget

konjunktorene, og konsernet ble gradvis bygd ned og solgt. Bedriften ble lagt ned på begynnelsen av 1990-tallet.

Askim Gummivarefabrikk / Askimtorget

Sunnmøringen og forretningsmannen Per Mathias Røwde bygde opp Viking Askim Gummivarefabrikk etter at industrilokalene i sentrum ble ledige etter konkurs i en elektrisk fabrikk. Valget falt på Askim på grunn av stedets tilgang til kraft og elektrisitet og nærheten til jernbanen. Et annet fortrinn var at Askim var kjent for å ha de laveste skattene i landet.

Askim Gummivarefabrikk / Askimtorget

Den 17. januar 1920 sto fabrikkene klar til bruk. Det ble først produsert gummikalosjer så gummistøvler, sko, støvletter, sandaler, fotballsko, bil- og sykkeldekk. På det meste jobbet 3000 personer i lokalene.

P. M. Røwde ledet Viking-konsernet helt til han døde 1955. På den tiden, og i tiårene som fulgte, fantes det gummistøvler fra Viking i nær sagt hvert eneste norske hjem. Og bildekkene, ikke minst piggdekkene, fikk bred internasjonal anerkjennelse. Først i 1970-årene snudde

Kap 7 - Prioriterte kulturlandskap

Kulturlandskapet er møtepunktet mellom natur og kultur. Kulturlandskapet er en viktig del av miljøet rundt oss – det er selve bakkeppet for vår egen menneskelige aktivitet gjennom historien.

Jordbrukets kulturlandskap er i utgangspunktet et produksjonslandskap. Det kan også ha mange verdier utover selve produksjonen, som biologisk mangfold, gammel kunnskap, kultur og estetikk. De prioriterte områdene er primært vurdert som verdifulle for friluftsliv, i forhold til landskapsopplevelser og naturverdier. I tillegg er det viktig å ta vare på det menneskeskapte landskapet, som f. eks å hindre gjengroing av beiter og bevaring av kulturminner. Askim har mange verdifulle raver mot Glomma som fortsatt bør brukes til beiting.

Tun og bygninger på gårdsbrukene er viktige elementer i kulturlandskapet. De er historiske kilder som kan gi innblikk i tidligere levesett og driftsformer i landbruket. Det bør være en viktig oppgave å kartlegge og digitalisere bygninger og tun av kulturhistorisk viktig verdi, også i perioden etter SEFRAK-registreringen fram til 1900. I tider med behov for endringer av driftsformer i landbruket, bør det der dette er mulig, fokuseres på å bevare det ytre preg på bygningene med et moderne, indre driftsapparat.

Feltspatgruver

Mindre dagbrudd på eiendommene Maseng, Hoel og Katralen opp mot grensen til Eidsberg. Den hvite steinen ble transportert med hest i "møkkahjel" eller "møkkakjerre", avhengig av vær og føre. Transporten gikk til Askim jernbanestasjon. Hvis steinen var skitten måtte den vaskes før levering.

Glimmergruve ved Katralveien

Gruva ligger ca. 100m. øst for tunet og kalles i dag for Gruve-brønn.

Glimmergruve på Nedre Oraug

Gruva ligger ca. 600m. i sydlig retning fra Nedre Oraug, og den gikk tom i 1944.

Glimmergruve på Frosterud

Gruven ligger ca. 50m. fra Langnesveien og ca. 150m. nord for Frydenlund.

Åsermarka

Skansehytta i Åsermarka

Viktig skogsmark / rekreasjonsområde med båndlagt naturområde i nord.

Åsermarka er ett av Askims viktigste turområder. I dette området er det lagt vekt på ferdselstiltak og skjøtsel av gammel kulturmark. Skansehytta ligger også her og den er mye brukt av befolkningen.

Hol / Dæli / Nordengen

Hestetraakk i ravine på Hol

Ravinebeiter. Stor dam i bekk og fangdam. Har karakteristikken "lokalt viktige kulturlandskap" i delplanen til kommuneplanen Grønn kartlegging 2008-2019.

Eik, Lierevja

Lierevja

Ravinelandskap med intakte beiter. Har karakteristikken lokalt viktige kulturlandskap i delplanen til kommuneplan Grønn kartlegging 2008-2019.

Rudsmosen

Rudsmosen

Eier Askim Torvstrølag.

Rudsmosen ble kjøpt av bøndene i Askim og fra tilgrensede områder i Trøgstad og Eidsberg i 1903. Arealet er 345 dekar og av dette er det 250 dekar myr. På det meste arbeidet det 8 til 10 mann i sesongen. Det var drift fram til 1962. I tilknytning til den sterke produktivitetsbedringen i jordbruket fra siste halvdel av forrige århundre var det i alle bygder i Indre Østfold bønder som gikk sammen

om torvdrift. Dette ble basert på leie eller bygsling av torvmyr.

Torvhytte – Rudsmosen

Askim Torvstrølag har for å bevare det historiske kulturlandskapet bygd opp to torvhytter og bevart hvilehytten.

Hvilehytten

I tilknytning til torvmuseet er det opparbeidet en tursti. Vi kjenner ikke til at tilsvarende kulturlandskap med torvdrift er ivaretatt andre steder i Indre Østfold. Naturen er unik med en fauna som er svært sårbar.

Gudimevja / Onstadsund / Holter

Beiteområde for sau på Kolstad gård, ender ut i Gudimevja / Onstadsund

Landskapsverdier – evjer og raviner, biologisk mangfold, rike kulturhistoriske minner og spor gjør at området har fått karakteristikken høy verdi i Fylkesmannens hefte om Verdifulle kulturlandskap i Østfold fra 1997.

Romsåsen / Kykkelsrud.

Ravineområde – Romsåsen/Kykkelsrud

Verdifullt kulturlandskap i Østfold av høy verdi. Ravineområde med utfordring gjengroing. Område med mulighet for å ta vare på gammelt beitelandskap ved å sette inn beitedyr.

Kap 8 - Virkemidler i kulturminnearbeidet

Det er flere måter å sikre kulturminner, kulturmiljøer og kulturlandskap på. Det kan være bruk av lovverk, planer eller økonomiske virkemidler. Men i mange sammenheng er informasjon og holdningsskapende tiltak det viktigste redskap i kulturminnearbeidet. Man oppnår mest gjennom kunnskap og motivasjon for bevaring.

Lover og retningslinjer

Generelt om kulturminneloven

Lovens bakgrunn er basert på kulturminneloven av 1978 som er en særlov for vern av kulturminner. Lovens virkemidler er imidlertid begrenset til de kulturminner som på grunn av sin nasjonale verdi har behov for en særlig beskyttelse. Svært mange kulturminner og kulturmiljøer faller derfor utenfor loven. Da er det viktig med annen type beskyttelse gjennom selvpålagt vern eller regulering til bevaring gjennom plan -og bygningsloven.

Kulturminneloven

Fredning etter kulturminneloven omfatter både automatisk fredning og fredning etter vedtak. Vedtaksfredning foretas av Riksantikvaren.

Automatisk fredning

Kulturminner eldre enn 1537, stående byggverk fra perioden 1537-1650 og samiske kulturminner eldre enn 100 år (§4) er automatisk fredet. Med fredningen hører det en sikringssone (§6). Skipsfunn eldre enn 100 år er gitt automatisk vern (§14).

Fredning etter vedtak

Kulturminneloven gir hjemmel til å frede kulturminner (§15) og kulturmiljø (§20) ved enkeltvedtak. Området rundt et kulturminne fredet etter § 15 kan fredes med hjemmel i § 19.

Fredning etter § 15 er den strengeste form for vern. Riksantikvaren foretar fredning av et kulturminne, enten på eget initiativ eller etter lokale prosesser. Kun ordinært vedlikehold er tillatt ved fredning. Det betyr at det ikke kan gjøres endringer uten at det gis dispensasjon. Dispensasjon kan gis til mindre vesentlige endringer. Større endringer innebærer at hele fredningssaken må opp til behandling. Behandling av søknader om dispensasjon (mindre vesentlig endringer) etter §15 er delegert til Fylkeskonservator.

§ 20 er en forholdsvis "ny" paragraf i kulturminneloven hvor formålet er å frede et helt miljø. Riksantikvaren foretar fredning, enten på eget initiativ eller etter lokale prosesser. Miljøfredning omfatter både bygningene og det som er mellom bygningene. Fredningsbestemmelsene kan nyanseres for å gi grunnlag for at deler av miljøet eller bygningene kan holdes utenfor fredningen. Det betyr at det ikke kan gjøres endringer uten at det gis dispensasjon. Dispensasjon kan gis til mindre vesentlige endringer. Større endringer innebærer at hele fredningssaken må opp til behandling. Behandling av søknader om dispensasjon (mindre vesentlig endringer) etter §20 er delegert til Fylkeskonservator.

Plan og bygningsloven

Den 1.7.2008 trådte ny plan- og bygningslov i kraft. Den nye loven viderefører hovedtrekkene i den gamle loven, men gir også noen utvidete styringsmuligheter.

Formålet spesialområdet bevaring finnes ikke i den nye loven. I stedet kan man regulerer hensynssoner (§12-6) og det kan angis med linjesymbol et omriss på bygg og andre kulturminner som skal bevares (§12-7).

Reguleringsplaner kan utformes slik at det er kun bygningens eksteriør (det utvendige) som omfattes av bevaringsbestemmelsene. Det vil da ikke være mulig å rive eller forandre bygningene utvendig, uten å søke dispensasjon fra reguleringsplanen.

Dispensasjon gis av "Det faste utvalg for plansaker" etter at antikvarisk myndighet (Fylkeskonservatoren) har uttalt seg. Reguleringsbestemmelsene kan nyanseres for å gi grunnlag for å tillate mindre tilpassinger og endringer, etter at antikvarisk myndighet har uttalt seg til søknaden. En reguleringsplan kan endres av Bystyret, men dersom fylkeskommunal eller statlig myndighet fremmer innsigelse må saken avgjøres av departementet.

Naturvernloven

Naturvernloven gir lovgrunnlaget for opprettelse av verneområder og setter rettslige rammer for flere forskjellige verneformer. Formålet med vernet, grad av urørthet, behovet for restriksjoner, brukerinteresser med videre vil være avgjørende for valg av verneform. Ved vernevedtak blir det gitt forskrifter med vernebestemmelser og kart for det enkelte verneområde. Det kan ikke iverksettes tiltak eller virksomhet i et verneområde uten at det skjer i samsvar med vernebestemmelsene eller at det blir gitt dispensasjon fra vernebestemmelsene.

Etter naturvernloven kan det benyttes 5 forskjellige former for områdevern:

- Nasjonalpark (§ 3 - 4)
- Landskapsvernområde (§ 5 - 7)
- Naturreservat (§ 8 - 10)
- Biotopvern (§ 9)
- Naturminne (§ 11 - 12)
- Plante- og dyrelivsfredning (artsfredning §§ 13 - 14)

Vernebestemmelser:

Det er pr. i dag ingen vernede vassdrag i Askim. For mindre vassdrag kan vernehensynet ivaretas gjennom plan- og bygningsloven. Vernebestemmelsene kan enten fastsettes i kommuneplanens arealdel eller gjennom reguleringsplanen.

Dokumentasjon og rutiner

Meldepliktebestemmelsen

Etter kulturminneloven §25 har offentlige organer meldeplikt for alle typer tiltak som berører kulturminneinteressene. Når kommunale organer, fylkeskommunen eller staten kommer i berøring av tiltak som omfattes av kulturminneloven plikter den å melde fra til fylkeskommunen (fylkeskonservator) eller Sametinget.¹

Rutiner for saksbehandling

Ved søknad om ombygging, riving og utarbeidelse av reguleringsplaner skal det sikres at det blir gjort vurderinger i forhold til om dette berører viktige kulturminner.

Registrering på kart

Fornminner som er registrert av Fylkeskonservator og vedtaksfredede kulturminner er registrert på kart gjennom Askeladden. Askim kommune deltar i samarbeidet som Østfold fylkeskommune og Østfold historielag har initiert når det gjelder elektronisk registrering av kulturminner. Således er kommunens øvrige kulturminner registrert og kartfestet. (<http://naturkart.no/kulturminnekart>).

Plan for skjøtsel

Fylkeskonservatoren har laget en mal for skjøtelsplaner som kommunen ønsker å benytte. Skjøtelsplanen skrives der hvor det igangsettes tiltak knyttet til vedlagte handlingsplan.

Økonomiske tilskuddsordninger

Riksantikvaren

Det kan søkes statlige midler fra Riksantikvaren til bygninger og anlegg som er fredet etter kulturminneloven, samt til skjøtsel av fornminner m.v. Ordningen omfatter også ikke fredede kulturminner knyttet til kystkultur, dog ikke fartøyvern. Riksantikvaren treffer vedtak om fordeling etter innstilling fra fylkeskonservatoren.

¹ www.riksantikvaren.no

Private eiere av fredede bygninger og anlegg, eller private eiere av ikke fredet kystkulturminner kan søke.

Fylkeskommunen

Det kan søkes om fylkeskommunale midler til bevaring av kulturhistorisk verdifulle bygninger og anlegg, som ikke er fredet.²

Kulturminnefondet

Fondet er opprettet av Stortinget og skal bidra til samspill mellom offentlige og private midler for å sikre at et mangfold av kulturminner og kulturmiljøer bevares og aktiviseres som grunnlag for opplevelse, kunnskap, utvikling og verdiskaping. Fondet skal stimulere til samarbeid og økt medvirkning fra eiere og næringsliv, utløse privat kapital og støtte lokale og regionale partnerskap og spleiselag.

Fondet kan brukes innenfor hele kulturminnefeltet, herunder kulturhistorisk verdifulle kirker.³

Husbanken

Husbanken kan gi utbedringslån til bolighus med antikvarisk verdi. Det må foreligge en faglig vurdering av denne verdi og en uttalelse som godtgjør at utbedringstiltakene ikke vil forringe den antikvariske verdi. En slik vurdering og uttalelse kan gis av fylkeskonservatoren. Om alle lånevilkår forøvrig vises til Husbanken⁴

Private legater, fond og stiftelser

Det finnes en mengde private legater, fond og stiftelser som alle dekker ulike formål og har forskjellige geografiske nedslagsfelt. Noen av disse retter seg mot tiltak innen kulturarv.⁵ Stiftelsen UNI som er en allmenntilgjengelig stiftelse som gir støtte til brann- og skadeforebyggende tiltak, men også til generelle tiltak innen bygningsvern.⁶

EU-midler

Norge er tilknyttet flere av EUs program gjennom EØS-avtalen. Riksantikvaren jobber aktivt for å inkludere norske kulturminneaktører i europeiske samarbeids- og forskningsprosjekter⁷

Landbrukseiendommer

Spesielle miljøtiltak i landbruket (SMIL) disponeres av kommunene. Ordningen er rettet inn mot alle som eier en landbrukseiendom og skal bidra til å stimulere flere til å ivareta miljøverdiene i landskapet. SMIL gir støtte til områdeplanlegging og gjennomføring av engangstiltak knyttet til blant annet istandsetting og skjøtsel av kulturminner, kulturmiljøer, områder med viktig biologisk mangfold, dammer, beiter og annet kulturlandskap.⁸

Kulturlandskap

Direktoratet for Naturforvaltning disponerer tilskuddsmidler til tiltak som bevarer biologisk mangfold på særlig viktige arealer. Landbruksdepartementet / Fylkesmannen har øvrige støtteordninger for skjøtsel av kulturlandskap.

Landbruksforvaltningen i kommunen har ansvar for tilskudd til miljøtiltak i jordbruket og til miljø- og næringstiltak i skogbruket. Det kan blant annet søkes om tilskudd til:

- Planleggings- og tilretteleggingsprosjekter (prosjekter vedr. forurensing og/ eller kulturlandskap i jordbruket)
- Kulturlandskapstiltak
- Investeringsstiltak til beitebruk
- Skogkultur

Kommunale ordninger

Lokale tilskuddsordninger er et virkemiddel den enkelte kommune kan innføre. Formålet er å stimulere kulturminnevernet. Askim kommune har ikke en slik ordning.

² www.ostfold-f.kommune.no

³ www.kulturminnefondet.no

⁴ www.husbanken.no

⁵ www.legatsiden.no

⁶ www.stiftelsen-uni.no

⁷ www.riksantikvaren.no

⁸ www.slf.dep.no

Formidling

I kulturminnearbeidet blir holdnings-
skapende arbeid, opplysning og
informasjon til eiere og lokalsamfunn det
viktigste virkemiddel for bevaring. Det er
en akseptert filosofi at "bruk er det beste
vern".

Den kulturelle skolesekken

I dag benyttes Romsåsen som et tilbud i
regi av den kulturelle skolesekken. I
planarbeidet vil man ha fokus på
formidling av lokal kulturarv og
kulturminner.

Lag og foreninger

Lag og foreninger besitter stor
lokalhistorisk kompetanse og er en viktig
ressurs i alt lokal kulturminnearbeid. Det er
viktig med et samspill mellom de
kommunale organer og de frivillige
organisasjonene, og at det legges til rette
for å utvikle samarbeidet videre. Askim
kommune har en frivillighetsmelding som
har som mål å inngå partnerskapsavtaler. ,
Det vil derfor være naturlig å inngå
partnerskapsavtaler mellom kommunen og
lokale foreninger om skjøtsel av
kulturminner, samt formidling av
lokalhistorie.

Kulturminneår og -dag

Kultur- og kirkedepartementet og
Miljøverndepartementet har tatt initiativ å
markere kulturminneår og – dag.
Kulturminneår skal markeres hvert 10. år.
Kulturminnedagen gjennomføres årlig den
andre søndagen i september.

Museene

Museene er lokale kunnskapsbanker og
møteplasser, og har lang tradisjon i å gi
råd og veilede i forhold til alle typer
kulturminner og kulturmiljøer. Museenes
kunnskap bør bli trukket mer aktivt inn i
lokale planprosesser og i forbindelse med
konkrete vernevedtak.⁹

Askim bibliotek

Askim bibliotek er viktig i formidlings-
arbeidet gjennom en stor lokalhistorisk
samling som består av bøker, filmer,
tidsskrifter, arkiv, fotografier med mer. I
tillegg finnes lokalaviser og kirkebøker på
mikrofilm.

⁹ Hovedutfordr., pkt 8.8 Museene, St.meld.nr 16

Kap 9 - Handlingsdel

Vedlegg 1

Retningslinjer

I følge retningslinje i kommuneplanens arealdel pkt 1.4, skal følgende kulturminner og kulturmiljøer vies spesiell omtanke:

- Folkeparken og Guderudparken
- Kulturparken, inkludert det gamle badet og Askim kinoteater (Østfoldbadet og Askim Kulturhus)
- Trehusbebyggelsen i Kirkegata 2, 6a, 8a og 10a
- Bebyggelse i gågata – Storgata 2, 3, 4 og 5
- Trehusbebyggelsen ved "Apotekerkrysset" - Storgata 13 og Eidsbergveien 1
- Murbebyggelsen - Jernbanegata 14 – 16 og Vammaveien 1 – 13 og 16
- Funkisbebyggelsen - Jernbanegata 6, Storgata 11 og Eidsbergveien 5
- Jernbanestasjonen og Jernbaneparken
- Gamle Viking – Askimtorget kjøpesenter og Fyrhuset med skorstein
- Vammaveien
- Høybo ("det glade vanvidd")
- Kraftverksområdene.
- Arbeiderboligene ved Kykkelsrud
- Tyrihjelåsen/Solbergfoss
- Jutulbua på Oraug (fredet av Rikantikvaren)
- Våningshuset på Storerud

Gjeldende reguleringsplaner som omfatter regulering til spesialområde bevaring

Kulturminner sikres først og fremst ved regulering til spesialområde bevaring, også omtalt som regulering til bevaring. Kulturminner kan også i noe grad ivaretas gjennom reguleringsbestemmelsene. I hvor stor grad dette er brukt i reguleringsplanene i Askim har vi ikke oversikt over.

Nedenfor følger en oversikt over områder regulert til spesialområde bevaring.

Bygninger og bygningsmiljøer

- Skjoldenbyen, Kirkegata 6a, 8a og 10a, er regulert til spesialområde bevaring i reguleringsplanen for område mellom Trøgstadveien og Kirkegata. Planid: 19990008
- Klokkergården, Kirkegata 12, Reguleringsplan for nordre del av området mellom Trøgstadveien og Kirkegata. Planid: 20070005
- Frelsesarmegården (Kirkegata 2) og Børudgården (Trøgstadveien 1), Reguleringsplan for et område omkring Trøgstadveien 5 – 7. Planid:
- Askim kinoteater (P.M. Røwdes gate 6) Reguleringsplanen for kulturparken, bad, kulturhus, barnehage og forretninger i Askim sentrum. Planid: 19990003
- Arbeider- og funksjonærboliger i Tyrihjelåsen, Reguleringsplan for et område i Tyrihjelåsen. Planid: 19930003

Automatisk fredete kulturminner
(forminner)

(Gårdsnavnene refererer til den eiendom
arealet opprinnelig tilhørte.)

1. Gravfelt, Reguleringsplan for et område ved Askim sykehus. Planid: 19890009
2. Gravfelt, Grøtvet mellom og Grøttvet søndre, Reguleringsplan museumsområdet. Planid: 19850004
3. Gravfelter og gravminner på Torp lille og store, Kolstad nordre og Boslet, Reguleringsplan for et område ved Kolstadkrysset Alt. C, Planid: 19900002
4. Gravminne, Boslet, 31/16 og 14, Reguleringsplan for del av Berger. Planid: 19760005
5. Gravminne, Furusethveien, 53/830, Reguleringsplan for Furuseth. Planid: 19890002
6. Gravminne, Neverstien 2, 54/49, Reguleringsplan for området mellom E-18, Eidsveien og Neverstien. Planid: 19880005
7. Gravfelter og gravminne, Løken søndre og nordre, Reguleringsplan for Løken jordet. Planid: 19860002 (Del av Løken nordre er nå under omregulering)
8. Gravfelter på Hov nordre, Reguleringsplan for et område ved Ask og Hov videregående skoler. Planid: 19890005
9. Gravfelt, 80/299 og 300, gravminne 80/40, Reguleringsplan for eneboligtomter på 80/40 m.fl. på Kirkerud. Planid: 19840008
10. Bosetning og aktivitetsområde ved Moen, 56/1, Reguleringsplan E18 Eidsberg grense – Glomma. Planid: 20010002
11. Bosetning og aktivitetsområde ved Enger, 75/3, Reguleringsplan for Rv.115 parsell Vamma – Ringnesdalen. Planid: 20080004

Vedlegg 2

Handlingsprogram 2010 – 2013

Hva	Nåværende planstatus	Eier	Vurdert til høy verneverdi etter Riksantikvarens kriterier*	Forslag til tiltak/år	Økonomiske konsekvenser
KULTURMINNER					
Askim kapell	Planstatus: Park i Professor Pedersens reguleringsplan, vedtatt 1942. Offentlig bebyggelse, grav og urnelund, i kommuneplanens arealdel	Askim kirkelige fellesråd	Kapellet er flott bygning med spesiell arkitektur og utsmykking	Bygningen er vurdert vernet av Riksantikvaren. Askim kommune følger dette opp sammen med Fylkeskonservator i 2010.	Ingen
Dreieskiva	Parkering i reguleringsplan ID nr. 19860003, vedtatt 11.7.1986	Jernbaneverket			Ja, men ikke kalkulert
Transformatorstasjonen	Fareområde, høyspenningsanlegg, i reguleringsplan ID nr. 20040005, vedtatt 28.10.2004	Fortum			
Fotodokumentasjon i Askim				2012.	Ja, men ikke kalkulert
Kulturminneskattejakt i sentrum				2011	
Ytterligere registreringer				2010-2013	Ingen
KULTURMILJØER					
Folkeparken	Offentlige bygninger i reguleringsplan ID nr. 19810007, vedtatt 17.12.1981 Gang- / sykkelvei i reguleringsplan ID nr. 19810007, vedtatt 17.12.1981 Kulturminne og geologisk naturminne i reguleringsplan ID nr. 20010002, vedtatt 29.11.2001	Askim kommune		Restaurering av skilderhusene 2010-2011	
Romsåsen		Hafslund			

Hva	Nåværende planstatus	Eier	Vurdert til høy verneverdi etter Riksantikvarens kriterier*	Forslag til tiltak/år	Økonomiske konsekvenser
KULTURLANDSKAP					
Gudimevja / Onstadsund / Holter	Landbruks-, natur- og friluftsliv, hvor natur og landskap er dominerende, i kommuneplanens arealdel.	Privat	Verdifullt kulturlandskap i Østfold fra 1997 av høy verdi.	Behov for skjøtsel av tursti, oppdatering av informasjonsplakater langs denne stien, opprettholde eksisterende ravinebeiter og tømming av fangdam.	Statlige SMIL-midler, eventuelt kommunale midler til sti, og årlige tilskudd til beiter i prioriterte kulturlandskap – statlig RMP-tilskudd.
Romsåsen / Kykkelsrud	Landbruks-, natur- og friluftsliv, hvor friluftsliv er dominerende, i kommuneplanens arealdel.	Privat	Verdifullt kulturlandskap i Østfold fra 1997 av høy verdi.	Gjerding av ravinebeitene, rydding av beitene, skaffe dyr.	SMIL-midler til investeringer / årlige RMP-tilskudd til prioriterte kulturlandskap.

* Riksantikvarens kriterier: 1. Identitet og symbol, 2. Representativitet, 3. Sammenheng og miljø, 4. Autentisitet, 5. Arkitektonisk og kunstnerisk kvalitet, 6. Fysisk tilstand, 7. Økonomi, bruksverdi og økologi.

Vedlegg 3
Langtidshandlingsplan 2014 – 2021

Hva	Nåværende planstatus	Eier	Vurdert til høy verneverdi etter Riksantikvarens kriterier*	Forslag til tiltak/år	Økonomiske konsekvenser
KULTURMINNER					
Skilting og tilgjengeliggjøring av fornminner					
Registrering og tilrettelegging av gamle ferdssølar					
KULTURMILJØER					
Tun- og gårdsmiljøer					
KULTURLANDSKAP					
Hol / Dæli / Nordengen. Lokalt viktig kulturlandskap. Med i «Grønn kartlegging 2008-2019».					
Eik / Lierrevja. Lokalt viktig kulturlandskap. Med i «Grønn kartlegging 2008-2019».					
Rudsmosen					